

Po stopách Masarykovy bible

In the footsteps of the Masaryk's Bible

Mgr. David Mach / Národní knihovna České republiky (National Library of the Czech Republic), Klementinum 190, 110 00 Praha 1

Resumé

Příspěvek představuje provenienční historii starého tisku, který se dnes nachází v Národní knihovně České republiky a má signaturu 54 S 284. Jedná se o tzv. Bibli hallskou vytištěnou v roce 1745. Popisovaný tisk, jenž je zajímavý tím, že výzdoba jeho vazby je tvořena regionálními folklorními motivy, byl původně v majetku Tomáše Garrigua Masaryka. Ten jej obdržel jako dar ke svým 80. narozeninám. Článek mapuje cestu bible od dárce – českobratrského sboru v jihomoravské Hrubé Vrbce, přes místo původního uložení – Masarykovo muzeum darů, až po konečné zařazení do knihovního fondu současného oddělení rukopisů a starých tisků Národní knihovny České republiky. Dlouholeté a místy až strastiplné putování tisku mezi jednotlivými subjekty se podařilo rekonstruovat na základě propojení provenienčních údajů zapsaných do bible samotné s informacemi získanými průzkumem příslušných archivních dokumentů uložených v několika institucích.

Klíčová slova: *knihověda, staré tisky, Bible hallská, Hrubá Vrbka, Tomáš Garrigue Masaryk (1850–1937), Ústav T. G. Masaryka, Národní a univerzitní knihovna v Praze*

Summary

The contribution looks at the provenance history of an early printed book held by the National Library of the Czech Republic under the shelfmark 54 S 284. It is the so called Halle Bible printed in Halle in the Czech language in 1745. The book, notable for the design of its modern binding with regional folklore motifs, was originally owned by the first Czechoslovak president Tomáš Garrigue Masaryk, who received it in 1930 as a present on his 80th birthday. The long and sometime cumbersome journey of the Bible from the donor – the Bohemian Brethren in a South Moravian village of Hrubá Vrbka – and its subsequent placement in the Museum of Masaryk's Gifts, until its final location in the Department of Manuscripts and Early Printed Books of the National Library of the Czech Republic, is traced on the basis of provenance inscriptions and markings in the Bible itself as well as information gained by research in archival documents in several institutions.

Keywords: *bibliology, early printed books, Halle Bible, Hrubá Vrbka, Tomáš Garrigue Masaryk (1850–1937), The Institute of T. G. Masaryk, National and University Library in Prague*

Úvod

Níže popisovaný exemplář tzv. Bible hallské uložený od roku 1954 v historickém knihovním fondu Národní knihovny ČR pod signaturou 54 S 284 zaujme vyšivaným plátěným obalem, který zcela zakrývá knižní hřbet i původní potah přední a zadní desky knihy. Druhým cenným prvkem této bible je rukopisná dedikace vepsaná na přední přidešti a odkazující na prezidenta Tomáše Garrigua Masaryka. Tyto dva netradiční exemplářové znaky vedly k dalšímu pátrání po provenienčních osudech exempláře 54 S 284. První výsledek tohoto hledání dostal podobu krátkého výkladového textu sestaveného pro potřeby vystavení bible v rámci akce *Exponát měsíce*. Tato minivýstava trvala po celý leden roku 2022 v Klementinu. Doprovodný výklad byl koncipován v populárně naučném duchu a vzhledem k tehdejšímu stavu autorových znalostí obsahoval několik nepřesností.¹ Předkládaný příspěvek si proto klade za cíl tyto chyby opravit a zmíněný výstavní text rozšířit o nové informace získané během více než ročního badatelského výzkumu.

Dříve než tak učiníme, zastavme se u povšechné charakteristiky Bible hallské v jejím druhém vydání z roku 1745. Jedná se o evangelickou redakci biblického textu v češtině textově vycházející z jednodílné Bible kralické z roku 1613.² První edice Bible hallské vyšla už v roce 1722 a třetí vydání následovalo ještě v roce 1766.³ Bible byla vytištěna v německém Halle nad Sálou v Tiskárně sirotčího domu (německy Waisenhaus) nákladem slezského knihkupce Samuela Trautmanna (činný 1727–1751). Tisk této bible nepřipadal v Čechách z konfesních důvodů v úvahu. Bible hallská tedy měla sloužit především potřebám protestantů, kteří odešli z Čech a usadili se v Sasku, Prusku či ve Slezsku. Kromě toho byla tajně distribuována i na české území. Zde však patřila k prohibiční literatuře a za její četbu hrozily přísné tresty. Legálně se v Čechách mohla užívat až po vyhlášení náboženské tolerance v roce 1781.

Podobné osudy zakázané knihy sdílel nejspíš i námi zkoumaný exemplář. Jeho „životopis“ je však ještě o něco pestřejší a v následujícím textu bude rozdělen do dvou základních chronologicky navazujících etap. První bude časově a místně lokalizována do Hrubé Vrbky a bude zahrnovat informace o dárci, vnější úpravě bible a důvodu jejího darování T. G. Masarykovi. Druhá etapa bude mapovat cestu bible od předání do Masarykova vlastnictví přes Ústav T. G. Masaryka až do historického knihovního fondu Národní knihovny ČR. Víceméně se podařilo, až na několik detailů, odkrýt celé dobové pozadí tohoto vzácného daru, protože obě etapy disponují dostatečným počtem ověřených a archivně doložitelných faktů. Hned v úvodu je tedy nutné zdůraznit, že propojení údajů obsažených přímo v bibli (tzn. výzdoba obalu, rukopisné věnování, razítka, věcná notace či přírůstkové a inventární čísla) se sekundární knihovnickou evidencí (zápisy

¹ Původní pozvánka na výstavu je archivována na webu Národní knihovny ČR, viz *Exponát měsíce – leden 2022* [online], 6. ledna 2022, <https://www.nkp.cz/o-knihovne/odborne-a-kulturni-akce/vystavy/exponat-mesice-leden-2022?searchterm=expon%C3%A1t+m%C4%9Bs%C3%ADce+++leden>.

² Druhé vydání Bible hallské a Bible kralická z roku 1613 jsou bibliograficky evidovány v: *KPS–Databáze Knihopis* [online databáze], 2015–, <http://www.knihopis.cz>, záznamy K01115, K01110.

³ První vydání Bible hallské viz *KPS–Databáze Knihopis*, pozn. č. 2, záznam K01114, a třetí edice je popsána v *KPS–Databáze Knihopis*, pozn. č. 2, záznam K01116. Podrobněji o jednotlivých vydáních Bible hallské viz KYAS, Vladimír: *Česká bible v dějinách národního písemnictví*, 1997, s. 192; BOHATCOVÁ, Mirjam: *Exulantská vydání Kralické bible*. In: *Česká bible v dějinách evropské kultury*, 1994, s. 33–37; BOHATCOVÁ, Mirjam: *Die tschechischen gedruckten Bibeln des 15. bis 18. Jahrhunderts*. In: *Kralitzer Bibel = Kralická bible*, 1995, s. 98–113; VERNER, František. *Bibliografie českých překladů celé bible i jejích částí*, 1987, s. 19 (pouze bibliografické záznamy).

v inventáři a na katalogizačním lístku) či relevantními archivními dokumenty (archiválie uložené v Hrubé Vrbce a Praze) se z větší části podařilo.

Výroba daru a jeho zaslání T. G. Masarykovi

Na úplném počátku provenienčních osudů Masarykovy bible stojí Hrubá Vrbka.⁴ Tato jihomoravská obec má téměř 630 obyvatel a nachází se v bývalém okrese Hodonín v těsné blízkosti státní hranice se Slovenskem. Ves v minulosti náležela do strážnického panství a národnostně byla většinou česká. V Hrubé Vrbce existovala silná evangelická menšina, a to i v pobělohorské době.⁵ V roce 1781 se hrubovrbečtí protestanté přihlásili k evangelické církvi augsburského vyznání a po vzniku Československa v roce 1918 byli začleněni do Českobratrské církve evangelické. Hrubá Vrbka je zajímavá i tím, že leží v etnografické oblasti označované jako Horňácko,⁶ které je zase jedním z podregionů širěji vymezeného Slovákka. Bohaté horňácké folklorní tradice se dodnes promítají do lidové tvorby, zvyků, a především do výzdoby a vzhledu oděvů.

Právě bible darovaná prezidentovi představovala ideální prostředek k prezentaci specifické etnografické příslušnosti Hrubé Vrbky a představení místních náboženských poměrů. Určitou roli mohly hrát ale i další faktory, např. Masarykovo členství v Českobratrské církvi evangelické, jeho příklon k ideovému odkazu české náboženské reformace nebo jen skutečnost, že prezident měl na jižní Moravě rodinné vazby, či úcta k jeho vysokému věku, jehož se v době vykonávání prezidentské funkce dožíval. Způsobů, jak mu zamýšlený dar předat, se také nabízelo více. Jako nejdostupnější se jevílo zaslání poštou. Osobní předání bylo možné prostřednictvím pražských audiencí či během Masarykových veřejných cest po českých a moravských lokalitách. Tyto dvě varianty se

⁴ Podrobněji o současnosti i historii Hrubé Vrbky viz následující starší literaturu: VOLNÝ, Řehoř: *Die Markgrafschaft Mähren. IV. Band, Hradischer Kreis*, 1838, s. 400; VOLNÝ, Řehoř: *Kirchliche Topographie von Mähren, meist nach Urkunden und Handschriften. I. Abtheilung, Olmützer Erzdiöcese. II. Band*, 1857, s. 320; DVORSKÝ, František: *Vlastivěda moravská. II. Mistopis, Strážnický okres*, 1914, s. 50, 454–462. Z novější literatury např. ŠTARHA, Ivan: *Historický lexikon obcí jižní, jihozápadní a jihovýchodní Moravy*, 2010, s. 93; HOSÁK, Ladislav: *Místní jména na Moravě a ve Slezsku. Sv. 2, M–Ž*, 1980, s. 748–749; BARTOŠ, Josef a kol. *Historický mistopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Svazek VIII, Okresy: Uherské Hradiště, Uherský Brod, Hodonín, Kyjov*, 1982, s. 266–267; *Jihomoravský kraj: města a obce Jihomoravského kraje: tradice, historie, památky, turistika, současnost*, [2008?], s. 340; PAVLÍK, Jarko: *Hrubá Vrbka*, 2011, 368 s.

⁵ Hrubá Vrbka patřila k lokalitám s nejvyšším počtem evangeliků v kraji. Nekatolictví zde mělo silnou historickou tradici a těžilo i z blízkosti Uher. K obrácení pobělohorských hrubovrbečtích protestantů nevedly ani časté misie vysílané do vsi světskými nebo církevními úřady. Zdejší konverze ke katolictví měly spíše formální podobu. Po roce 1781 byla v Hrubé Vrbce ustanovena fara a přifařeni i evangelici ze sousedních vesnic. Více o tom viz PAVLÍK, Jarko, pozn. č. 4, s. 99–113 a obecněji o pobělohorské rekatolizaci na Horňácku viz např. MIČKA, Antonín: *Z dějin horňáckého školství a jeho osobností*, 2011, s. 69–85.

⁶ Horňácko tvoří celkem devět obcí (kromě Hrubé Vrbky např. ještě Kuželov či Lipov) a několik samot. Centrem tohoto etnografického subregionu je město Velká nad Veličkou. Většina horňáckých sídel se nachází v podhorských oblastech na úpatí CHKO Bílé Karpaty a hraničí se Slovenskem. Tato odlehlá poloha i drsnější přírodní podmínky v minulosti vedly k hospodářské a společenské izolaci Horňácka. To si tak dokázalo na dlouhou dobu zachovat specifickou lidovou kulturu. Označení tohoto kraje jako „Horňácka“ je však poměrně novodobým počinem. Pojmenování bylo poprvé použito až roku 1889 a vžil se na konci 19. století. Podrobněji o tom viz např. PAJER, Jiří: *Čtení o Horňácku*, 2013, s. 5–8.

sice neobjevovaly tak často, ale hrubovrbečtí obyvatelé, ať už jako solitérní zástupci své obce, či jako řadoví členové hromadných slavnostních delegací, je měli možnost využít. Už v roce 1919 je obrazově dokumentována krojovaná návštěva z Horňácka, a nejspíš tedy i z Hrubé Vrbky, u Masaryka na Pražském hradě.⁷ Stalo se tak během jedné ze dvou velkolepých folklorních slavností, které se konaly 29. května – 3. června a 26.–28. října 1919 a které měly prezentovat slovácko-slovenskou lidovou kulturu v nejširším pohledu.⁸ K dalšímu přímému setkání Masaryka s hrubovrbeckými představiteli došlo při prezidentově okružní jízdě Moravou v létě roku 1924. Konkrétně 18. června jej do Hodonína přijelo uvítat učitelstvo a členové obecní rady v čele se starostou Hrubé Vrbky.⁹ Ač se obě tyto události dnes zdají jako nejvhodnější pro předání bible, k samotnému darovacímu aktu v jejich průběhu nedošlo. Hlavním důvodem pro prezidentovo obdarování byly totiž až jeho 80. narozeniny slavené v roce 1930. K příležitosti tohoto významného životního jubilea zakoupili hrubovrbečtí evangelíci téměř nepoškozenou a úplnou Bibli hallskou a nechali pro ni zhotovit novou celokoženou vazbu, ochrannou

⁷ Dotyčná fotografie je otištěná v publikaci: PAVLÍK, Jarko, pozn. č. 4, s. 335. V Pavlíkově doprovodném popisku je bohužel uveden jen rok 1919 bez přesného data. Nelze tak určit, zda zachycuje jarní či podzimní návštěvu. Originální snímek původně pochází ze soukromé sbírky z Hrubé Vrbky. Nepřímou ji tedy můžeme považovat za důkaz toho, že hrubovrbecká obec měla v delegaci svého konkrétního zástupce.

⁸ V dobových dokumentech se mluví o „Slovácích“. Členy těchto delegací byli ale kromě samotných obyvatel Slovenska i jejich sousedé z Moravského Slovácka či příhraničních česko-slovenských oblastí. Během první slavnosti z přelomu května a června 1919 navštívili slovenští hosté kromě prezidenta (audience se konala 30. května) či Pražského hradu i další významné lokality spojené s historií Prahy. Zároveň vystoupili na Žofíně a Výstavišti při krojových lidových slavnostech. Vrchol akce představovaly tzv. Lanžhotské hody z 1. června, na něž se osobně přišel podívat i T. G. Masaryk. Cílem druhé návštěvy v říjnu 1919 bylo demonstrovat česko-slovenskou národní sounáležitost, což se nejviditelněji povedlo při audienci 27. října, kdy na Pražský hrad dorazily dvě stovky rolníků v krojích zastupující všechny slovenské župy. Soudobé materiály k oběma audiencím z května/června a října 1919 jsou dostupné např. v archivním fondu: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, Fond Tomáš Garrigue Masaryk, R-republika 1918–1937, karton č. 372, Soupisy audiencí u prezidenta 1919–1921 (neuspoř.). O doprovodných slavnostech průběžně informoval dobový tisk.

⁹ O setkání hrubovrbeckých zástupců s Masarykem v Hodoníně se stručně zmiňuje pouze publikace: PAVLÍK, Jarko, pozn. č. 4, s. 244. Autor přitom neurčitě odkazuje na nějakého hrubovrbeckého kronikáře. V dobovém novinovém tisku nebo v archiváliích se však žádná konkrétnější poznámka o této události nevyskytuje. Setkání muselo být součástí prezidentovy druhé okružní cesty po Moravě konané 17.–27. června 1924. I během dalších dvou moravských výprav navštívil Masaryk oblasti na jižní Moravě. Tyto návštěvy ale proběhly ve dnech. 16.–19. září 1921 a 8.–28. června 1928. Dobové dokumenty či novinové výstřižky týkající se Masarykových cest na Moravu v letech 1921, 1924 a 1928 jsou uloženy v archivním fondu: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, Fond Tomáš Garrigue Masaryk, R-republika 1918–1937, karton č. 375–379 (neuspoř.).

dečku¹⁰ a plátěný obal se šesti záložkami (střapci). Všechny textilie bohatě ozdobili tradiční hornáckou žlutobílou výšivkou se vzory nazývanými *Na půt růže a lubina*, *Na makové vršky a okladky*.¹¹ Na přední předsádku bible pak vepsali následující věnování „Prvnímu Prezidentovi Česko Bratska Evandělicka Cirkev v Hrubnj Vrbce“. Takto vyzdobenou bibli poté poslali poštou do Prahy.

Detailní průběh celé akce můžeme zrekonstruovat na základě rukopisných archíválií hrubovrbeckého českobratského sboru a pražské Kanceláře prezidenta republiky.¹² Nechme tedy promluvit tyto téměř zapomenuté svědky tehdejšího dění. Poprvé se

¹⁰ K Masarykově bibli byla původně přiložena i ochranná dečka (tvůrci konkrétně mluví o ubrusu), do které měla být kniha nejspíš zavínována a kterou měla být překrývána. Tato textilie se do dnešní doby nedochovala a její osudy se už nedají podrobněji zjistit. Dovídáme se o ní jen z dobových archivních dokumentů. Archiválie z Hrubé Vrbky (viz poznámka č. 12) se o dečce zmiňují jen velmi zběžně a stručně. Konkrétnější představu o jejím vzhledu a velikosti si můžeme udělat jedině z poznámky hradního úředníka. Ten dečku charakterizuje jako velkou přikrývku zhruba o rozměrech 1,5 x 2 m zdobenou žlutým vyšíváním kolem a přes na způsob kříže. Dečka byla uložena v Masarykově muzeu (viz v textu níže) a obdržela inventární číslo 2691. Tím stopa po ní končí. Viz archiválie v: Archiv Kanceláře prezidenta republiky, Fond KPR–protokol H (holdy), (1919) 1921–1941 (1946), karton 12, inventární číslo 1844, signatura H/n/3716/34–Holdy k 84. narozeninám prezidenta T. G. Masaryka – II. část, spis H/n 2051–D 5247/30.

¹¹ Hornácká výšivka patří k nejvýraznějším dokladům zdejší lidové tvořivosti a estetického cítění. Zdobila nejen jednotlivé krajové součástky (hlavně u ženského kroje), ale i obřadní plachty, ubrusy či ložní prádlo. Kromě okrasné funkce jí ve starších dobách byl přiznáván i magický význam. Ten souvisel s různými církevními i světskými ceremoniemi a zvyky, při nichž nesměly vyšíváné textilie chybět. Pro místní výšivku je charakteristická umírněná barevnost (nejstarší výrobky jsou jednobarevné, případně dvoubarevné, až později se objevují i třibarevné). Tlumenou barevnost nahrazují rozmanité ornamentální vzory a jejich vzájemná kombinace. K základním a dominujícím barvám patřila žlutá doplněná bílou, modrou či černou. Ostatní barvy jsou spíše marginální. V případě vzorů výšivky se kladl důraz na jednotlivé motivy a jejich poskládání do kompozice. Motivы se členily na hlavní a vedlejší. Vzorů bylo hned několik. V Masarykově bibli byly použity převážně vzory *Na půt růže* a *Na makové vršky*. Ty jsou sice běžné, ale obsahují motiv osmicípé hvězdy, která má údajně blahonosný význam, což určitě dobře věděly původkyně výšivky. Ženský rod u tvůrců výšivky pro Masaryka je na místě, protože vyšívát se učily výhradně dívky, a to už od mládí doma nebo v rámci školní výuky. Více viz PAJER, Jiří, pozn. č. 6, s. 63–88.

¹² V archivu Farního sboru Českobratské církve evangelické v Hrubé Vrbce a Velké nad Veličkou sídlícím v Hrubé Vrbce v domě č. p. 117 byly prohlédnuty následující, zde uložené, archiválie: č. 29, Pokladní deník 1932–35 [moderní název a datace] Zápisní kniha církevních příjmů a vidání [sic!] roku 1928–35 [původní název na štítku], s. 34, 36, 38, 42; č. B1 Kniha protokolů ze schůzí staršovstva 1927–1956 [moderní název] Kniha protokolů psaných o schůzích staršovstva českobratské evangelické církve v Hrubé Vrbce [původní název na štítku], s. 22–24; č. 38, Podací protokol 1929–40 [moderní název, původní název je poškozen], rok 1930, položky č. 73, 79, 93. Za zpřístupnění archivních dokumentů děkujeme faráři Alexandře Prčíkové. Pražskou etapu hrubovrbeckého daru zastupuje administrativní Kanceláře prezidenta republiky, konkrétně rukopisný záznam v podacím protokolu z 21. března 1930, a spis, do něhož byl založen průvodní gratulační dopis připojený hrubovrbeckými dárci k bibli a dečce. Viz Archiv Kanceláře prezidenta republiky, Fond KPR I, 1919–1947, podací protokol D 1930 a Archiv Kanceláře prezidenta republiky, Fond KPR–protokol H (holdy), (1919) 1921–1941, (1946), karton 12, inventární číslo 1844, signatura H/n/3716/34–Holdy k 84. narozeninám prezidenta T. G. Masaryka – II. část, spis H/n 2051–D 5247/30. Za pomoc s pátráním po těchto důležitých pramenech děkujeme archivářům Lucii Večerníkové a Tomáši Zubci. Všechny výše citované archiválie budou zmiňovány v následujícím výkladovém textu.

o Masarykově bibli debatovalo 9. února 1930 na schůzi staršovstva. Tehdy bylo navrženo, že k 80. narozeninám T. G. Masaryka by měl být prezidentovi věnován nějaký „pietní a vážný dar“, který by vyjadřoval originalitu lidového umění na Moravském Slovácku a zároveň by upozorňoval na blízký vztah místních evangelíků k bibli jako hlavnímu zdroji jejich víry. Staršovstvo se na tomto návrhu jednomyslně shodlo a veškeré pravomoci k jeho realizaci předalo tehdy ještě vikáři, později již hrubovrbeckému faráři, Ladislavu Blechovi.¹³ Nejspíš v jeho hlavě se zrodila myšlenka, jak bude dar konkrétně vypadat. Již na další schůzi staršovstva konané 9. dubna 1930 byli členové informováni o výsledku celé akce, která si podle Blechy vyžádala značný finanční náklad. Staršovstvo, s výjimkou jednoho staršího, vyslovilo s darem pro prezidenta souhlas.

Příprava daru tedy netrvala příliš dlouho. Práce byly skončeny už před 3. březnem 1930, kdy byla bible poslána expresní poštou Masarykovi do Prahy. Na začátku března (přesněji 8.–15. března) také proběhlo vyúčtování a zaplacení části finančních výloh. Zbytek byl vyrovnán v průběhu dubna a srpna téhož roku. Díky Blechovým evidenčním zápisům v pokladním deníku se dnes dozvídáme jména dalších zainteresovaných osob. Původním vlastníkem bible byl bratr Jan Hrbáč (z domu č. p. 132), který ji sboru nabídl k odkoupení. Novodobou převazbu knihy do kůže provedl knihař Strnad ze Strážnice. Podkladové plátno pro obal, dečku a střapce poskytla hrubovrbecká židovská obchodnice Gisela Reisfeldová, u níž sbor často nakupoval různé spotřební zboží a materiál. Nejvíce úsilí si však vyžádalo zhotovení ozdobné hornácké výšivky. Výzdobu dečky si mezi sebe rozvrhly čtyři ženy, konkrétně Anežka Ňorková (č. p. 114), Anna Jurenová (č. p. 113), Kateřina Jemelková (č. p. 1) a Anežka Kovařová (č. p. 7). Ňorková s Jurenovou vyšivaly osm dní, Jemelková a Kovařová o den méně. Na výšivce samotného obalu bible se podílela pouze Alžběta Kučerová (č. p. 60). Stihla ji dokončit za šest dní. O výrobu šesti záložek (střapců) se podělily Kateřina Tomešková (č. p. 51), Anna Miklošková (č. p. 192) a Kateřina Holčíková (č. p. 124). Každá z žen ušila zhruba za dva dny dva střapce. Tomešková si k šití navíc obstarala i vlastní plátno a hedvábí. Celkové peněžní výdaje na Masarykovu bibli činily asi 735 Kč.¹⁴

Jedinou nepotvrzenou informací zůstává jméno původce rukopisné dedikace. Ta je překvapivě psána novogotickým kurzivním písmem. Je docela nezvyklé, že český text je ještě v roce 1930 reprodukován kurentem a ne latinkou. Z národnostně-jazykového

¹³ Ladislav Blecha (nar. 15. února 1904) byl rodák z pražského Karlína. Po teologických studiích v Praze a Paříži byl v roce 1930 ordinován na kněze. Již o rok dříve byl povolán do Hrubé Vrbky, kde pak působil až do roku 1941, nejprve na pozici prozatímního vikáře a od roku 1933 jako farář. Po odchodu z Hrubé Vrbky zamířil Blecha do Berouna. Zde byl činný v letech 1941–1971. Svou kariéru duchovního zakončil v roce 1972 na faře v Heřmanově Městci. Poté asi odešel do důchodu, nebo zemřel. Přesné datum jeho úmrtí se nepodařilo zjistit. Viz Blechova stručná životopisná hesla v: TOUL, Jan: *Jubilejní kniha Československé evangelické rodiny k 150letému jubileu tolerančního patentu 1781–1931*, 1931, s. 42 a příslušné jmenné heslo na: *Evangnet: nezávislý evangelický portál* [online], c2001–2023, https://www.evangnet.cz/cce/kazatel/712-ladislav_blecha. Zmínky o Blechovi lze nalézt i v hrubovrbeckých farních archiváliích např. v: č. B1 Kniha protokolů ze schůzí staršovstva 1927–1956 (viz pozn. č. 12).

¹⁴ Konkrétní finanční částky byly zaplacený následovně: 90 Kč – Jan Hrbáč; 90 Kč – knihař Strnad; 154, 50 Kč – Gisela Reisfeldová; 80 Kč – Anežka Ňorková (dečka); 80 Kč – Anna Jurenová (dečka); 70 Kč – Kateřina Jemelková (dečka); 70 Kč – Anežka Kovařová (dečka); 42 Kč – Alžběta Kučerová (obal); 14 Kč – Anna Miklošková (dvě záložky); 14 Kč – Kateřina Holčíková (dvě záložky); 24 Kč – Kateřina Tomešková (dvě záložky a vlastní materiál); 6,60 Kč – poštovní poplatek. Celkovou cenu Masarykovy bible tedy zhruba z poloviny tvořila souhrnná částka za výrobu výšivky (tj. 394 Kč) a finanční náklady za pořízení, knihvazačskou úpravu a odeslání bible či nákup zdrojových textilních materiálů (tj. 341,10 Kč).

hlediska by totiž současný badatel očekával, že text oslovující prezidenta Československa bude psán humanistickým písmem, aby neevokoval německé vlivy a rakousko-uherskou minulost. Autorkou tohoto věnování byla velmi pravděpodobně Eva Ňorková. Soudíme tak na základě podobnosti jejího kurentního rukopisu užitého v bibli a podpisu na doprovodném gratulačním dopisu (viz níže). Byla to nejspíš žena staršího věku, protože písmový obraz její dedikace je celkově roztřesený, řádky přípisu jsou nerovnoměrně uspořádané a výskyt výrazů „Evanděllicka“ či „Hrubnj Vrbka“ působí docela archaicky. Eva Ňorková možná byla nejstarší členkou hrubovrbeckého sboru nebo byla Masarykovou generační vrstevnicí, a z tohoto důvodu byla právě ona pověřena napsat věnování prezidentovi.¹⁵ Šlo asi o poctu, protože pokud by dedikaci napsal sám vikář Blecha, vypadala by mnohem moderněji. Komparací s úředními písemnostmi z doby jeho působení v Hrubé Vrbce můžeme zjistit, že jeho ruka byla vypsána a že zcela bez problémů vládla úhlednou a čitelnou latinkou. Blecha tak alespoň sestavil doprovodný gratulační dopis, který vykazuje jeho rukopis a který byl přiložen k bibli a dečce. List sepsaný za celý hrubovrbecký sbor obsahuje krátké duchovně koncipované přání k Masarykovým osmdesátinám a kromě Blechy či Ňorkové ho podepsali i představitelé staršovstva.

Už krátce po výše popsanych událostech byla o tomto zajímavém daru informována i tehdejší široká veřejnost. Stručná zpráva o bibli byla totiž uveřejněna ve *Světozoru*, dobově oblíbeném časopise, jehož speciální svazek byl věnován oslavám 80. narozenin T. G. Masaryka.¹⁶ V něm se mezi popisy různých darů objevuje i zmínka o „biblí svatě z roku 1745“. Zdůrazňuje se, že kniha je vázána v krásné slovácké výšivce a že ji prezidentovi poslal českobratrský „farní sbor v Hrubé Vrbce“. Této tiskové chyby si samozřejmě rychle všimli evangelíci z Hrubé Vrbky a vydavateli *Světozoru* odeslali 15. dubna 1930 prosbu o opravu. Zároveň žádali pražské nakladatelství Jan Otto o poskytnutí výtisku *Světozoru* pro farní archiv. Obě skutečnosti dokládají evidenční rukopisné zápisy vikáře Blechy v podacím protokolu jeho sboru. Zda zpráva ve *Světozoru* byla pro

¹⁵ Digitalizované farní matriky hrubovrbecké českobratrské církve a sčítací operát obce Hrubá Vrbka z roku 1921 evidují minimálně dvě Evy Ňorkové, které by odpovídaly výše navržené osobní charakteristice. Starší z nich se narodila 22. února 1851 jako Eva Mičková (Mitzka) a v roce 1868 se provdala za Jana Ňorka z domu č. p. 107. Mladší Evu narozenou 6. února 1863 pod příjmením Žáková pojala v roce 1881 za manželku Jiří Ňorek, když se přizemil k ní do domu č. p. 109. Obě Evy byly dokonce švagrové (Jan a Jiří Ňorkové byli bratři) a v roce 1921 při sčítání lidu byly ještě naživu. Podle ústního sdělení badatele Stanislava Práška zemřela starší Eva 23. června 1935. O datu smrti mladší Evy jsme ale nebyli informováni. Z tohoto důvodu a kvůli nemožnosti ověření dat v příslušné úmrtní matrice uložené stále na matričním úřadě obce Hrubá Vrbka necháváme otázku autorství dedikace ještě otevřenou. Uzavřít by ji částečně mohly údaje, které v roce 1921 zapsal sčítací komisař. Ten uvádí, že mladší Eva umí jen číst, zatímco starší Eva ovládá kromě čtení i psaní. Byla tedy ona původcem věnování? Doba jejího skonu a úplná gramotnost by tomu nasvědčovaly. K uvedeným biografickým údajům viz: *ACTA PUBLICA* [online]. 2020–, <https://www.mza.cz/actapublica/matrika/hledani>, Hrubá Vrbka (augšpurská konfese) – matrika narozených 1846–1871, číslo svazku R III, číslo knihy 6106, snímky č. 10, 41; Hrubá Vrbka (augšpurská konfese) – matrika oddaných 1846–1881, číslo svazku III, číslo knihy 6112, snímky č. 20, 47; *Sčítací operáty* [online]. 2014–, <https://www.mza.cz/scitacioperaty/digisada/search>, Hrubá Vrbka – sčítací operát z roku 1921, kód sady HO0417, snímky č. 414, 422 (originální dokument uložen ve Státním okresním archivu Hodonín, v archivním fondu Okresní úřad Hodonín).

¹⁶ Nešlo ani tak o speciální číslo časopisu *Světozor*, ale spíše o samostatnou jubilejní publikaci, která část svého názvu odkazovala na toto periodikum a která byla vydána stejným nakladatelstvím jako *Světozor*. Publikace byla navíc rozdělena do dvou svazků. O bibli z Hrubé Vrbky se hovoří až ve druhém z nich. Viz konkrétně *Památník Světozora k 80. narozeninám našeho prvního prezidenta. Část II.*, 1930, s. 14. Ve výkladovém textu výše bylo ale z praktických důvodů zvoleno označení „*Světozor*“.

hrubovrbecké evangelíky jediným potvrzením toho, že Masaryk bibli skutečně obdržel, nevíme. Poznámka hradního úředníka na jejich gratulačním dopisu by nasvědčovala tomu, že jim bylo z prezidentské kanceláře zasláno oficiální poděkování. Tuto písemnost jsme však nedohledali. Je možné, že žádný takový dokument ani neexistoval, protože nebylo v silách prezidenta jednotlivě děkovat každému z tisíců gratulantů k jeho 80. výročí narození (viz níže). Hrubovrbecký sbor přál Masarykovi ještě v letech 1934, 1935 a 1937. Tyto gratulace k prezidentovým 84., 85. a 87. narozeninám se však již obešly bez cenných hmotných dárek a měly spíše podobu formálního, nábožensky laděného gratulačního dopisu adresovaného prezidentovi většinou kolem 3.–5. března z Hrubé Vrbky na Pražský hrad či do Lán. Například v listě z roku 1934 psaném opět farářem Blechou blahopřejí hrubovrbeckí evangelíci T. G. Masarykovi k životnímu jubileu a zároveň mu slibují, že neopustí jím vytyčenou „cestu živého křesťanství a opravdového českosobratrství“.¹⁷

Narozeninové gratulace hrubovrbeckých evangelíků nepředstavovaly v dobovém kontextu žádné výjimečné počiny. Masarykovy 80. narozeniny byly oslavovány ve velkolepém stylu a jubilant byl doslova zasypán blahopřejnými telegramy a pestrými dary, jež pocházely z různých končin prvorepublikového Československa.¹⁸ Stejná situace se víceméně opakovala za pět let při prezidentově 85letém jubileu. Zatímco při osmdesátinách se Masaryk v rekapitulačním všeobecném novinovém poděkování ani neodvažoval vyslovit přesnější počet písemných blahopřání, v roce 1935 uvádí, že jich bylo více než třináct tisíc.¹⁹ Vedle toho byly pro prezidenta v letech 1930 a 1935 uspořádány také speciální společenské akce. Některé z nich měly folklorní náplň a zúčastnili se jich i představitelé jihomoravského regionu. Zástupci z Hrubé Vrbky pravděpodobně nebyli na těchto oslavách osobně přítomni, ale přesto se s Masarykem spojili, a to prostřednictvím

¹⁷ Původní gratulační dopis z roku 1934 byl v dobové agendě Kanceláře prezidenta republiky dodatečně spojen s listem z roku 1930. Obě originální písemnosti se proto dochovaly společně v: Archiv Kanceláře prezidenta republiky, Fond KPR – protokol H (holdy), (1919) 1921–1941 (1946), karton 12, inventární číslo 1844, signatura H/n/3716/34 – Holdy k 84. narozeninám prezidenta T. G. Masaryka – II. část, spis H/n 2051–D 5247/30. Přání z roku 1934 je evidováno i v podacích protokolech obou stran, viz Archiv Farního sboru Českobratrské církve evangelické v Hrubé Vrbce a Velké nad Veličkou, č. 38, Podací protokol 1929–40 [moderní název, původní název je poškozen], rok 1934, položka č. 102 a Archiv Kanceláře prezidenta republiky, Fond KPR I, 1919–1947, podací protokol HnH28 1934. O existenci gratulačních dopisů z let 1935 a 1937 se dozvídáme minimálně z: Archiv Farního sboru Českobratrské církve evangelické v Hrubé Vrbce a Velké nad Veličkou, č. 38, Podací protokol 1929–40 [moderní název, původní název je poškozen] rok 1935, položka č. 86; rok 1937, položka č. 56. Originální dokumenty ale již nebyly v pražském Archivu Kanceláře prezidenta republiky dohledány.

¹⁸ Fotografie vybraných narozeninových darů jsou otištěny v: *Památník Světozora*... viz pozn. č. 16, s. 18, 20. Tato publikace je vlastně obrazovou reportáží komplexně mapující průběh oslav Masarykových osmdesátin. Fotografické snímky vybraných darů jsou přístupné i v elektronické podobě, a to v: *Archivní Vademecum* [online databáze]. 2014–, <http://vademecum.mua.cas.cz/vademecum/>, pět fotografií se signaturami: 1930-1-10-001; 1930-1-10-002; 1930-1-10-003; 1930-1-39-002; 1930-2-11-001.

¹⁹ Masarykova poděkování za dary k jeho jubilejním narozeninám byla oficiálně vydána v české i německé verzi souběžně ve stejný den hned v několika novinových titulech. K osmdesátinám viz např. MASARYK, Tomáš Garrigue: Poděkování presidenta republiky. *Lidové noviny*, 14. března 1930, **38**(133), 3. (česká verze); MASARYK, Tomáš Garrigue: Der Dank des Präsidenten. *Prager Presse*, 14. března 1930, **10**(73), [1]. (německá verze). Děkovně vyjádření za dary k 85. jubileu se objevuje např. v: Výraz lásky a úcty presidentu republiky. *Pražské noviny*, 18. dubna 1935, **256**(92), [1]. (česká verze); Der Präsident der Republik erhielt ... *Prager Presse*, 18. dubna 1935, **15**(107), 6. (německá verze).

rozhlasových vln. Rádiovým éterem mu poslali hudební pozdrav jak k 80., tak i k 85. narozeninám. Památka na tyto zvukové zdravice je dokonce v paměti současných hrubovrbeckých obyvatel živější než povědomí o darování bible.²⁰ Asi se nedá předpokládat, že by oba dary byly dobově nějak koordinovány, aby vytvořily co nejlepší a nejúplnější obraz o kulturních tradicích malé horňácké obce z česko-slovenského pomezí.

Putování daru mezi pražskými institucemi

Druhá etapa provenienčních osudů bible začíná jejím uložením v Praze. Toto období připomínají knihovnické údaje nacházející se přímo v popisované knize. Prezidentovo vlastnictví dokládají dvě kulatá razítka Ústavu T. G. Masaryka,²¹ věcná notace,²² inventární a přírůstkové číslo. Z těchto majetnických znaků se dají dále badatelsky zužitkovat především poslední dva jmenované, u nichž se dá odhadnout i datum zápisu. Přesně datovat lze hlavně přírůstkové číslo. To má podobu šestimístné číslice 116625 napsané na rubu titulního listu. Odkazuje na položku v dodnes dochovaném rukopisném inventáři Masarykovy knihovny.²³ Z chronologických zápisů v tomto příručním dokumentu se dozvídáme, že zaevidování bylo provedeno až v roce 1953! Tedy v době, jež výše zmíněným skutečností časově vůbec neodpovídá. Z toho vyplývá, že mezi darováním bible a jejím zápisem do knihovny majetkové evidence vznikla dlouhá časová prodleva. A právě tu se budeme snažit objasnit. Výše jsme také zmínili Ústav T. G. Masaryka (dále jen Ústav). Pro vysvětlení dodejme, že do této instituce byl ještě za Masarykova života převeden prezidentův osobní majetek zahrnující konkrétně soukromou knihovnu, archiv a muzeum darů. Ústav měl vystupovat jako oficiální správce a strážce Masarykova

²⁰ Ve Vrbeckém muzeu (dům č. p. 38) uchovává jeho soukromý majitel Stanislav Prášek ozdobnou tabuli s fotografiemi a jmény hrubovrbeckých muzikantů, kteří Masarykovi prostřednictvím rozhlasu zahráli a zazpívali k 80. a 85. narozeninám. K fotografickým snímkům je přidán také prezidentův portrét a především ručně psaný dopis z roku 1930, ve kterém osobně děkuje za hudební pozdrav. Tuto celou obrazovou kompozici zdobí horňácká výšivka v tradiční oranžové barvě a se vzory stejnými jako na obalu bible. Dokonce se dochoval i textový přepis, či spíše scénář celého česko-slovenského rozhlasového přenosu k 85. jubileu Masaryka. Viz Archiv Kanceláře prezidenta republiky, Fond KPR I, 1919–1947, inventární číslo 893, signatura D 8500, Prezident T. G. Masaryk 1918–1938, karton 108, Hodinka telefonních blahopřání k 85. narozeninám pana presidenta republiky T. G. Masaryka, vysílaná z meziměstské telefonní ústředny v Praze dne 6. března 1935 v době od 16.30 do 17.30 hodin, s. 8–10. O rádiovém vysílání se zmiňuje i: PAVLÍK, Jarko, pozn. č. 4, s. 262, klade ho však do roku 1936 a spojuje se sokolským cvičením. Nejspíš půjde o další akci nesouvisející s výše uvedenými rádiovými vysíláními.

²¹ Razítka mají následující opis: ÚSTAV T. G. MASARYKA V PRAZE a jsou natištěna na rubu titulního listu. Do bible mohla logicky přibýt až po založení Ústavu (viz hlavní text), tzn. v nebo po roce 1932, ale ne v roce 1930, kdy Ústav ještě oficiálně neexistoval. Před vznikem Ústavu Masarykova knihovna nejspíš používala kulaté razítko s opisem: SOUKROMÝ ARCHIV A KNIHOVNA PRESIDENTA REPUBLIKY. V PRAZE. Jeden exemplář tohoto razítka je uložen v: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, Fond Ústav T. G. Masaryka 3, karton č. 12, složka č. 3.

²² Věcná notace se nachází na líci přední předsádky a má podobu malého a velkého písmena „Np“. Tato zkratka značí zařazení do věcné skupiny „Písmo Starého a Nového zákona“, jež byla součástí tematického členění Masarykovy knihovny (podrobněji viz pozn. č. 27).

²³ Masarykův ústav a Archiv AV ČR, Knihovna, Knihovna Masarykova ústavu AV ČR, Inventář knihovny [sv.] XXIV. 115.001–120.000. Dokument není běžně badatelsky dostupný. Za jeho zpřístupnění děkujeme vedoucí knihovny Janě Dvořákové.

myšlenkového odkazu. Jeho krátkou poklidnou existenci započatou založením instituce v roce 1932 negativně ovlivnila nacistická okupace Československa a poválečný nástup komunistického režimu. Ústav byl opakovaně rušen a obnovován a jeho fondy se několikrát stěhovaly.²⁴

Předem tedy můžeme vyloučit nejjednodušší přímočarou hypotézu, že bible byla krátce po svém darování v roce 1930 zanesena do knihovní evidence, opatřena příslušnými provenienčními i pořadacími prvky a fyzicky zařazena do knihovního fondu. Touto běžnou cestou se do Masarykovy knihovny dostávala většina časopiseckých či knižních svazků. Ty musely být po svém zakoupení či darování označeny přírůstkovým číslem²⁵

²⁴ Knihovní, archivní a muzejní fondy Ústavu byly dislokovány na Pražském hradě nebo na zámku v Lánech. Na těchto místech zůstaly i po Masarykově smrti v roce 1937. První stěhování si vynutily mnichovské události a abdikace prezidenta Edvarda Beneše. Narychlo byl zakoupen činžovní dům v Praze Bubenči ve Verdunské ulici a na přelomu let 1938–1939 byly do něj přestěhovány všechny části Ústavu. V roce 1941 německé Gestapo ale Ústav zrušilo a jeho fondy předalo do Národní a univerzitní knihovny. Zde v téměř neporušené podobě (jen menší část knih byla v roce 1943 začleněna do knihovního fondu nebo poslána do Německa) přečkaly válku. Po jejím skončení byl Ústav obnoven. Nové kolo přesunů nastalo v době nástupu komunistického režimu. V roce 1949 byl z prostorových důvodů Ústav přemístěn do nevhodné Kramářovy vily. Už v roce 1951 byl ale direktivně přestěhován do budovy pozdější Československé akademie věd na Národní třídě. Při tomto transferu došlo k narušení celistvosti Ústavu. Knihovna a archiv sice přešly na Národní třídu, muzeum ale z nedostatku místa skončilo na zámku v Nelahozevsi. V letech 1951–1953 se pak přemýšlelo o spojení Ústavu s Československou akademií věd. Místo toho byl v roce 1954 Ústav jako instituce zrušen. Knihovna byla rozdělena mezi tři státní instituce (Ústav dějin KSČ, Knihovnu Československé akademie věd, Národní a univerzitní knihovnu), archiv uložen v Ústavu dějin KSČ a muzeum bylo roztrženo (o muzeu více v hlavním textu). K institucionální obnově Ústavu došlo až po revoluci v roce 1989. Dění kolem Ústavu celkově shrnuje např. ZUMR, Josef: *Dějiny ústavu T. G. Masaryka*, 2012, 51 s. a tentýž text jako součást sborníku: ZUMR, Josef: *Historie ústavu T. G. Masaryka*. In: *Mám jen knihy a skripta, cenná práce životní*, 2002, s. 15–41. Paradoxně poměrně dobře a výstižně informuje o Ústavu zpráva pražského Gestapa z roku 1941, viz Archiv Národní knihovny ČR, Fond Národní a univerzitní knihovna Praha (1916)1918–[1960], Spisy 1941, Zu: Masaryk-Bibliothek. Die Bibliothek des „T. G. Masaryk-Instituts“ in Prag [dílčí nadpis]. Speciálně na knihovnu a její historii se zaměřuje např. TYDLITÁTOVÁ, Michaela: Utřídit neutříditelné: část historického fondu Ústavu T. G. Masaryka zpřístupněna. *Knihovna: knihovnická revue*, 2014, **25**(1), 99–116 nebo TYDLITÁTOVÁ, Michaela: Staré tisky v knihovně Masarykova ústavu AV ČR a knihovna Rudolfa Hirsche. *Miscellanea oddělení rukopisů a starých tisků*, 2003–2004, **18**, 193–196.

²⁵ Nejstarší záznamy přírůstkových čísel v prvním svazku inventáře (viz pozn. č. 23) Masarykovy knihovny jsou datovány do února roku 1921. Za tuto informaci děkujeme paní Dvořákové. Inventární čísla sloužila nejen jako primární knihovnický údaj, ale pomáhala i při evidenci práce knihovníků. Konkrétně jde o to, že zaměstnanci Masarykovy knihovny vykazovali počet katalogizačně zpracovaných knih, a tedy svůj denní pracovní výkon, podle rozmezí přírůstkových čísel. Namátkově to lze demonstrovat na dochovaných pracovních výkazech z května a června roku 1924. V nich uvedená přírůstková čísla 13226–13271 či 20001–20010 byla skutečně ve stejnou dobu (konkrétně 13. května 1924 a 10. června 1924) zapsána i do příslušného svazku inventárního seznamu. Viz Masarykův ústav a Archiv AV ČR, Fond Ústav T. G. Masaryka 1, karton č. 129, složka č. 37 (pracovní výkazy) a osobní e-mailová korespondence autora z 27. ledna 2023.

a zapsány do lístkových katalogů.²⁶ Katalogizace zahrnovala vyhotovení jmenného popisu a přidělení věcného klasifikátoru. Ten sloužil jako vlastnická značka i signatura zároveň.²⁷ Zdá se neuvěřitelné, že by tento obvyklý knihovnický postup v případě bible trval více než dvacet let. I když o určité časové disproporci se uvažovat dá. Takovýto „skluz“ mohl být totiž zapříčiněn komplikacemi, kterými knihovna prošla v období nacistické a komunistické totality. Jenže tyto události nastaly až několik let poté, co Masaryk bibli obdržel. Dobové společenské dění v roce 1930 lze považovat za klidné a zásadně nenarušující „knihovnické procesy“. Dále lze zohlednit argument, že za tímto zpožděním stojí pracovní neduh, který spočíval v zaostávání katalogizace. Už od přerodu Masarykovy knihovny z osobní na prezidentskou po roce 1918 se její pracovníci potýkali s „resty“ v podobě nezkatalogizovaných svazků. Jejich počet se pohyboval v tisícových hodnotách a rostl tím, jak do knihovny přibývaly stále nové přírůstky. V každé etapě existence knihovny v ní bylo určité množství nezpracovaných knih a tento knihovnický dluh se asi

²⁶ V Masarykově knihovně byl veden odborový (systematický, odbor ve smyslu obor) katalog uspořádaný podle věcného členění fondu a hlavní (jmenný) katalog, který primárně obsahoval katalogizační záznamy knih seřazené abecedně podle jmen autorů nebo názvu. Jmenná katalogizace se samozřejmě řídila jednotnými pravidly. Jejich výčet, ale i způsob přidělování přírůstkových čísel či celkovou knihovnickou metodiku podávají na stroji psaná a nedatovaná „*Pravidla katalogisace knihovny*“. Jedná se o obsáhlý interní dokument dochovaný v: Masarykův ústav a Archiv AV ČR, Fond Ústav T. G. Masaryka 1, karton č. 133, složka č. 56.

²⁷ V archiváliích týkajících se Masarykovy knihovny a jejího provozu se dochovalo několik dokumentů či přímo knihovnických pomůcek (např. závěsných cedulí), které uvádějí úplný přehled a členění všech věcných skupin (oddílů). Viz Masarykův ústav a Archiv AV ČR, Fond Ústav T. G. Masaryka 1, karton č. 129, složka č. 40; karton č. 133, složka č. 56. Věcných skupin bylo údajně více než 350. Navíc byly Masarykem průběžně rušeny či naopak nově zakládány. Tento proces se řídil hlavně prezidentovými studijními potřebami. Sám Masaryk žádný katalog nepotřeboval a v knihovně vyhledával příslušné dokumenty podle svého osobního logického chápání rozdělení vědních oborů a klasifikace veškerého lidského poznání, které formuloval v díle: MASARYK, Tomáš Garrigue: *Základové konkrétné logiky*, 1885, 200 s. Podrobněji o celkovém tematickém členění Masarykovy knihovny viz ODSTRČIL, Oskar: Masarykova knihovna. In: *Vůdce generací. Díl druhý, 1930–1931*, s. 427–434.

nikdy nepodařilo úplně eliminovat.²⁸ Není tedy zcela vyloučeno, že některé knihy mohly na své zkatalogizování čekat i několik desítek let.

Všechna tato tvrzení jsou však lichá, protože v případě bible k žádné časové disproporcii vlastně vůbec nedošlo. Její osudy po přesunu z Hrubé Vrbky do Prahy definitivně odkrývá již dříve zmiňované inventární číslo připsané tužkou do horního levého rohu lícové strany přední předsádky bible. Čtyřciferná číslice 2690 nás odkazuje na Masarykovo muzeum darů. Do něj byly ukládány všechny hmotné dary, které Masaryk obdržel během výkonu prezidentské funkce. Muzejní sbírka byla opravdu pestrá a zahrnovala cenné umělecké předměty i lidové výtvary nemající větší estetickou hodnotu a někdy ani dlouhodobou trvanlivost.²⁹ Podle vzpomínek prezidentova osobního tajemníka Antonína

²⁸ Konkrétní počet zpracovaných či nezpracovaných knihovních svazků znal nejlépe vedoucí bibliotékař Oskar Odstrčil. Tento filozof a evangelický teolog byl v knihovně činný v letech 1922–1951. Úzce spolupracoval s T. G. Masarykem při výběru a objednávání knih. Je autorem několika informačních článků a pravděpodobně i pracovních dokumentů upravujících provoz knihovny. Podílel se také na vedení Ústavu a zažil jeho opakované stěhování. Dáme-li dohromady Odstrčilovy údaje o stavu Masarykovy knihovny, zjistíme, že v roce 1930 zahrnovala asi 62 tisíc (jinde je chybně uvedeno 70 tisíc) zkatalogizovaných knih a 1 tisíc knih nezcatalogizovaných. V roce 1935 bylo prý zkatalogizováno už 94 tisíc svazků a 7 tisíc nezcatalogizováno. K překonání hranice 100 tisíc svazků došlo v roce 1936. V letech 1937–1938 se množství zkatalogizovaných knih pohybovalo mezi 105–107 tisíci. V roce 1939 se v knihovně nacházelo 110 tisíc svazků. Další 40 až 60 tisíc nebylo zatím zkatalogizováno (jednalo se ale hlavně o tehdy nově zakoupenou sbírku Rudolfa Hirsche). V roce 1940 bylo zinventarizováno asi 160 tisíc svazků, z nichž bylo na 111 tisíc zapsáno a zbytek asi nikoli. V době likvidace Ústavu (1954) bylo celkově evidováno přes 204 tisíce knih a z toho 6 tisíc nebylo katalogizačně podchyceno. Všechny výše uvedené stavy byly převzaty z: ODSTRČIL, Oskar, pozn. č. 27, s. 425; ODSTRČIL, Oskar: O soukromé knihovně presidenta Masaryka. *Marginalie: věstník Spolku českých bibliofilů*. 1935, **9**(3), 44; ODSTRČIL, Oskar: Budoucnost knihovny presidenta Osvoboditele. *Masarykův lid*. 1936, **11**(25), 595; ODSTRČIL, Oskar: Die Masaryk-Bibliothek. *Prager Presse*. 15. září 1937, **17**(254), 7; ODSTRČIL, Oskar: Die Bibliothek T. G. Masaryks. *Volk und Kultur: Zeitschrift für die deutsche öffentliche Bildungspflege*. 1938, **10**(1–2), 3; DRTINA, Jaroslav: Masarykova knihovna. *Knihovna: časopis Svazu českých knihovníků*. 1947, **2**(4), 107–108; ZUMR, Josef, Historie... pozn. č. 24, s. 20, 28; Svědectví archivů. In: *Mám jen knihy a skripta, cenná práce životní*, 2002, s. 138, 164. V archivních dokumentech se pak nacházejí ručně psané přehledové grafy, tabulky či zprávy, které evidují počty zkatalogizovaných knih za meziválečná dvacátá a třicátá léta. Z těchto zdrojů vyplývá, že jejich množství stále rostlo, např. v roce 1934 jich bylo 24 045 a v roce 1937 už 108 500. Jejich objem v rámci jednoho roku za stejné sledované období však neměl stoupající tendenci, ale kolísal mezi 4–12 tisíci, nejčastěji se roční hodnoty pohybovaly nad 7 tisíc. Nicméně katalogizace probíhala v poměrně rychlém tempu, např. za léta 1922–1927 bylo zkatalogizováno přes 37 tisíc svazků a např. za obdobné šestiletí 1931–1936 ještě více (přes 47 tisíc). Avšak o tom, kolik bylo vedle nich ještě nezpracovaných svazků, si ze studia ústavních archiválií nelze udělat jasnou a ucelenou představu. Viz Masarykův ústav a Archiv AV ČR, Fond Ústav T. G. Masaryka 1, karton č. 129, složka č. 40.

²⁹ Do muzejní sbírky patřily např. doktorské diplomy, čestná občanství a členství, fotografie, bronzové předměty, porcelán, sklo, obrazy, kraslice, panenky, polštáře, dečky, cukrářské lahůdky či výrobky z květin a hlíny, které Masaryk většinou obdržel jako dar během narozeninových oslav, výročí vzniku Československa nebo v průběhu domácích a zahraničních zájezdů.

Schenka³⁰ byly do muzea umísťovány i knihy, především pak ty, jež vynikaly výzdobou knižních vazeb. A právě toto kritérium splňovala bible z Hrubé Vrbky. Její vnější výzdoba proto zastínila vnitřní literární obsah a místo do knihovny zamířil dar hrubovrbeckých evangelíků do muzea. Důkazem toho budiž nejen inventární číslo, ale i poznámka učiněná hradním úředníkem na rubovou stranu doprovodného gratulačního dopisu. V tomto administrativním přípisu je stručně konstatováno: „Převzal sem pro museum: Biblií Swatá z roku 1744, ve vyšíváném obalu – č. in. 2690...“³¹ Inventární číslo každého muzejního předmětu bylo zapisováno do svazkového inventáře. Ten se dodnes buď nedochoval, nebo se nám ho nepodařilo dohledat. Jeho nalezením a ověřením zápisu bychom měli k dispozici jednoznačný doklad popisovaného přesunu. Mohlo se totiž ještě stát, že bible do zamýšleného cílového místa svého uložení nakonec nedorazila. Všechny dary, které Masaryk obdržel ke svým 80. narozeninám, sice dostaly inventární číslo a byly evidovány v muzejním inventáři, ale krátce poté byly veřejně vystaveny a následně ještě jednou přehlédnuty a přetříděny. Tato selekce je rozdělila mezi muzeum, knihovnu a Masarykovu domácnost. Z dostupných archiválií, jež snad v úplnosti zachycují tento proces, ale vyplývá, že bible zůstala v muzeu. Rozhodně se nevyskytuje mezi darovanými publikacemi převzatými knihovníkem Odstrčilím ani mezi předměty věnovanými Masarykově domu či jeho nejbližším příbuzným.³²

Dalších zpráv či dokumentů o celkovém obsahu, rozsahu či každodenním provozu muzea je dnes málo. Masarykova muzejní sbírka nebyla volně přístupná. Představovala prezidentův soukromý majetek, z kterého byly občas některé předměty z důvodu vysoké stupně opotřebení vyřazeny nebo naopak pro svou uměleckou exkluzivitu zapůjčovány externím subjektům.³³ Muzeum víceméně sdílelo společné osudy s knihovnou, přesto oproti ní nepatřilo zrovna k preferovaným a plnohodnotným částem nově zřízeného Ústavu. I tak se množství muzejních předmětů neustále zvyšovalo. V roce 1932 jich bylo přes čtyři tisíce, v roce 1935 více než šest tisíc a o rok později údajně dokonce již deset tisíc. Zhruba od roku 1935 zabíralo patnáct hradních místností a čtyřicet skříní.

³⁰ SCHENK, Antonín. Z paměti Antonína Schenka. In: *Mám jen knihy a skripta, cenná práce životní*, 2002, s. 226. Schenk vystudoval práva a jako osobní tajemník T. G. Masaryka byl činný v letech 1928–1937. V prezidentské kanceláři a na Pražském hradě působil dále až do roku 1952. Společně s Oskarem Odstrčilím se podílel na poválečné obnově, stěhování a vedení Ústavu.

³¹ Archiv Kanceláře prezidenta republiky, Fond KPR–protokol H (holdy), (1919) 1921–1941 (1946), karton 12, inventární číslo 1844, signatura H/n/3716/34–Holdy k 84. narozeninám prezidenta T. G. Masaryka – II. část, spis H/n 2051–D 5247/30.

³² Zmíněné seznamy darů dodatečně přeřazených z muzea jinam jsou uchovány v: Archiv Kanceláře prezidenta republiky, Fond KPR–protokol H (holdy), (1919) 1921–1941 (1946), karton 21, inventární číslo 1860, signatura D 5856/31–Oslavy narozenin prezidenta T. G. Masaryka v roce 1930, spisy D 1251/31, D 13726/30 (dva seznamy po zhruba 50 vybraných darech pro Masarykovu domácnost); D 8956/30 (seznam 33 knižních darů předaných do knihovny). Není ale jasné, zda jde o přehled všech či pouze části přesunutých darů.

³³ Archiválie dokumentující zapůjčování či vyřazování exponátů pocházejí z let 1935, 1938–1939 a jsou uloženy v: Archiv Kanceláře prezidenta republiky, Fond KPR I, 1919–1947, karton 258, inventární číslo 1493/a, signatura D 8788–Museum darů prezidentů republiky 1935–47, spisy D 10354/35, D 5223/38, D 5527/38, D 3304/39. Kromě archivních dokumentů si lze o obsahu muzejní sbírky udělat reálnější představu z několika dobových fotografických snímků, které zachycují přeplněné muzejní skříně, viz *Archivní Vademecum*, pozn. č. 18, čtyři fotografie se signaturami: 4821; 4822; 4823; 4824. Na muzeum vzpomíná také: SCHENK, Antonín, pozn. č. 30, s. 226–227, 233, 239, 264–265, 273.

V bubenečském domě bylo naopak vtěsnáno do tří pokojů (konkrétně č. 2, 8, 11). V muzeu tedy muselo být uchovááno na tisíce exponátů.³⁴

Po Masarykově smrti a vystěhování Ústavu z Pražského hradu bylo muzeum od knihovny dočasně odděleno, aby se pak v letech 1939 a 1941 oba subjekty opět spojily, nejprve v bubenečských prostorách a následně v klementinských depozitářích. K definitivní rozluce došlo až při přesunech a likvidaci Ústavu na začátku padesátých let 20. století. Muzeum i knihovna měly sice přejít pod ochranu Československé akademie věd, nakonec byly ale knihovní fondy rozptýleny a muzeum jako celek skončilo v roce 1951 na zámku v Nelahozevsi, kde některé muzejní předměty časem podlehly zkáze a zbytek byl po zrušení Ústavu v roce 1954 převzat ministerstvem školství a částečně skartován nebo přerozdělen do různých muzeí a galerií.³⁵ Hrubovrbecká bible však mohla být těchto nešetrných a chaotických zásahů ušetřena. Během či po stěhování do Nelahozevsi mohla být vyjmuta z muzejní sbírky a přeřazena do knihovny, kam svou hmotnou podstatou správně patřila. Možná právě proto dostala přírůstkové číslo až v roce 1953. Tak by mohla být vysvětlena velká časová disproporce mezi roky 1930 a 1953.

V každém případě v roce 1954 během likvidace Ústavu a rozdělení jeho knihovny byla bible zahrnuta mezi svazky, které zaměřily do tehdejší Národní a univerzitní knihovny.³⁶ Pravděpodobně se o to zasloužili pracovníci oddělení rukopisů a vzácných tisků Emma Urbánková a Adolf Chaloupka, kteří se osobně účastnili přerozdělování Masarykových

³⁴ Informace o množství muzejních předmětů byly převzaty z několika tiskem nezveřejněných dokumentů. Nejstarší je ručně psaný právní rozbor a komentář ke statutu muzea z roku 1932 (zde uváděno 4600 muzejních předmětů). Viz Masarykův ústav a Archiv AV ČR, Fond Ústav T. G. Masaryka 2, karton č. 90, složka č. 1, Věnovací listina. Změny proti původnímu návrhu a jejich odůvodnění. Další dokument tvoří doprovodná zpráva k seznamu vyřazených muzejních předmětů z roku 1935 (zde 6700 exponátů), viz Archiv Kanceláře prezidenta republiky, Fond KPR I, 1919–1947, karton 258, inventární číslo 1493/a, signatura D 8788 – Museum darů prezidentů republiky 1935–47, spis D 10354/35. Poměrně nespolehlivý pramen s pravděpodobně chybným kvantitativním údajem (zde 10 tisíc muzejních předmětů) představují rukopisné podklady pro plánovanou anglickou informativní publikaci o Ústavu a T. G. Masarykovi. Tato kniha měla vyjít v roce 1936. Viz Masarykův ústav a Archiv AV ČR, Fond Ústav T. G. Masaryka 1, karton č. 133, složka č. 58, The Institute of T. G. Masaryk and the man behind it., l. 12a. Povrchnější zmínky o muzeu byly uvedeny i ve zprávě Gestapa z roku 1941. Viz Archiv Národní knihovny ČR, Fond Národní a univerzitní knihovna Praha (1916)1918–[1960], Spisy 1941, Zu: Masaryk-Bibliothek. Gruppierung in dem Hause Prag XIX. Marine-Str. 9 [dílčí nadpis].

³⁵ Prostory na zámku v Nelahozevsi rozhodně nebyly pro dlouhodobé uložení muzejních předmětů vhodné a byly vybrány jen jako akutní nouzové řešení, a to i přesto, že původně byly odmítnuty. Při likvidaci „přeživších“ zbytků muzea v roce 1954 byly skartovány např. nápisy či fotografie s T. G. Masarykem. Zachovány zůstaly naopak např. obrazy, plakety, keramika atd. Viz SCHENK, Antonín, pozn. č. 30, s. 264–265 a ZUMR, Josef, *Dějiny...*, pozn. č. 24, s. 28–29 nebo ZUMR, Josef, *Historie...*, pozn. č. 24, s. 28–29.

³⁶ Všechny knihy odvezené v roce 1954 do Národní a univerzitní knihovny byly zaevidovány do předávacích seznamů. Jako jejich identifikátor posloužilo přírůstkové číslo. Dodnes se dochovalo 145 více či méně hustě strojopisně popsaných listů přírůstkových čísel. Mezi nimi se nachází i číslo 116625 zastupující Masarykovu bibli. Jde tedy o další jednoznačnou provenienční stopu odkrývající cestu bible do současné Národní knihovny ČR. Viz Masarykův ústav a Archiv AV ČR, Fond Ústav T. G. Masaryka 2, karton č. 90, složky č. 5 a 6.

knih a pro své pracoviště v Klementinu speciálně vybírali staré tisky.³⁷ I ve svém novém místě uložení však musela bible na své zařazení do klementinského trezorového fondu určitou dobu čekat. Ačkoliv zaměstnanci oddělení rukopisů a vzácných tisků produkovali ve druhé polovině padesátých let 20. století stovky katalogizačních záznamů rukopisů, inkunábulí či vzácných tisků ročně, trvalo knihovnické zpracování bible vlivem nakupení dalších nových přírůstků téměř sedm let. Knihovní signatury 54 S 284 (signatura univerzálního fondu) a Tres. Sf 341 (signatura odkazující na uložení v trezoru oddělení rukopisů a vzácných tisků) bible obdržela a do generálního lístkového katalogu byla zapsána až v roce 1961. Tuto závěrečnou etapu její strastiplné pouti dokumentuje nejmladší vrstva rukopisných provenienčních přípisků, které jsou uvedeny na předním předeštlí nebo rubu titulního listu bible a které kromě obou zmíněných signatur zahrnují i červené kulaté razítko se státním znakem Československa a opisem: Státní knihovna ČSSR – Universitní knihovna v Praze či přírůstkové číslo Don. 3597/61.³⁸ Příslušnou poznámku na papírový katalogizační lístek pak učinila knihovnice Bedřiška Wižďálková.³⁹ Tím se bible definitivně stala majetkem dnešní Národní knihovny ČR. Při katalogizaci pro projekt Google Books do ní byl ještě kolem roku 2013 vlepen štítek s čárovým kódem.

Závěr

Rekonstrukce provenienční historie Masarykovy bible nám odhalila, jak dalekou cestu musel tento starý tisk urazit, aby se dostal do místa svého současného uložení. Letmo jsme nahlédli do lokálních poměrů českobratrského sboru v Hrubé Vrbce, pohnuté minulosti Ústavu T. G. Masaryka a jeho jednotlivých částí či do postupu katalogizace v oddělení rukopisů a vzácných tisků Národní a univerzitní knihovny v Praze. Podobně jako v lidském životě se i v osudech této knihy střídala období vzestupů a pádů. Svých „pět

³⁷ Bible pravděpodobně směřovala přímo do oddělení rukopisů a vzácných tisků, protože její přírůstkové číslo bylo v roce 1954 zapsáno mezi 41 svazky, jež byly na příslušném předávacím seznamu (viz pozn. č. 36) souhrnně označeny jako staré tisky. Nesdílela tak osud většiny Masarykových knih s mladším datem vydání převzatých Národní a univerzitní knihovnou. Tyto svazky byly převážně ponechány pohromadě a uloženy do rezervních fondů. Pozdější knihovnické zpracování (viz hlavní text) zabránilo tomu, aby byla bible v devadesátých letech 20. století navráćena nově obnovenému Ústavu.

³⁸ Zkratka přírůstkového čísla pravděpodobně naznačuje, že jde o dar, což je označení značně diskutabilní, ale s ohledem na dobové nestandardní akvizici bible asi jediné možné a v souladu s knihovnickými postupy. Pochybný a v rozporu se skutečností je i rok 1961, protože v této době už Ústav neexistoval. Přírůstkové číslo tedy spíše než skutečnému datu a způsobu získání bible odpovídá datu knihovnického zpracování. Namátkovou prohlídkou jazykově českých starých tisků uložených dnes v Národní knihovně ČR jsme zjistili, že na konci roku 1961 nebyla bible zkatalogizována a zařazena do klementinského fondu samostatně, ale společně se skupinou dalších starých tisků pocházejících původně z Masarykovy knihovny. Tyto knihy (konkrétně 54 S 269, 54 S 271, 54 S 276–54 S 279, 54 S 281–54 S 283, 54 S 285, 54 S 288) totiž obsahují všechny typické provenienční znaky knihovny Ústavu (např. kulatá razítka, přírůstková čísla, věcnou notaci). Navíc v depozitáři oddělení rukopisů a starých tisků Národní knihovny ČR stojí na signaturách téměř vedle sebe a mají přírůstková čísla s rokem 1961, výjimečně i 1962 (např. Don. 3590/61, 3591/61, 3595/61, 3596/61). O úzkém spojení bible s touto skupinou tisků svědčí i to, že většina z nich (např. 54 S 279, 54 S 281–54 S 283) figuruje dokonce na stejném předávacím seznamu přírůstkových čísel z roku 1954 (viz pozn. č. 36).

³⁹ Naskenovaný katalogizační lístek je k dispozici na: *RetriS* [online], 2015/2016 <https://retris.nkp.cz/Catalog?sigla=ABA001&catalogId=010gk1%20%20%20%20&caseId=4&drawerId=1&recordId=4010160&-bookmarkId=null&filterId=null&page=null>.

minut slávy“ si bible užila v době své výroby a darování T. G. Masarykovi, kdy ji kromě tvůrců obdivoval i dobový tisk a snad také samotný prezident. S tímto obdobím pak kontrastují dlouhá léta nezájmu odrážející se v provizorním nebo definitivním uložení bible v temnotě muzejních skříní či knihovných depozitářů. Do protikladu můžeme dát také rychlost a důkladnost její přípravy ze strany hrubovrbeckých evangelíků a naopak zdlouhavost či povrchnost institucionálních katalogizačních procesů. Celkově však můžeme konstatovat, že bible měla obrovské štěstí, že unikla úplnému zničení během častých přesunů a konečné likvidace Masarykova muzea darů, jakož i celého Ústavu T. G. Masaryka. Lítost můžeme vyjádřit jen nad tím, že se do současnosti nedochovala i původní ochranná dečka, jež by nám dnes umožňovala vytvořit si ucelenou představu o působivosti a folklorní specifitě tohoto narozeninového daru.

V historickém knihovním fondu Národní knihovny ČR se nacházejí ještě desítky dalších starých tisků patřících dříve do Masarykovy knihovny (viz např. pozn. č. 38). Bylo by žádoucí provést detailní průzkum jejich provenienční historie a výsledky konfrontovat s příběhem Masarykovy bible. Jedině tímto způsobem můžeme zjistit, zda je osud této bible skutečně tak výjimečný nebo je takových Masarykových knih se zajímavou proveniencí mnohem více.

Použité tištěné a elektronické zdroje

ACTA PUBLICA [online]. Brno: Moravský zemský archiv, 2020– [cit. 2023-01-21]. Dostupné z: <https://www.mza.cz/actapublica/matrika/hledani>.

Archivní Vademecum [online databáze]. Praha: Masarykův ústav Akademie věd ČR, 2014– [cit. 2023-01-21]. Dostupné z: <http://vademecum.mua.cas.cz/vademecum/>.

BARTOŠ, Josef a kol. *Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960. Svazek VIII, Okresy: Uherské Hradiště, Uherský Brod, Hodonín, Kyjov*. Ostrava: Profil, 1982. 355 s.

BOHATCOVÁ, Mirjam. Exulantská vydání Kralické bible. In: *Česká bible v dějinách evropské kultury*. Brno: Česká společnost pro studium náboženství: Ústav religionistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, 1994, s. 27–40. ISBN 80-210-1004-5. ISBN 80-901823-1-3.

BOHATCOVÁ, Mirjam. Die tschechischen gedruckten Bibeln des 15. bis 18. Jahrhunderts. In: *Kralitzer Bibel = Kralická bible, Kommentar*. Herausgegeben von Hans Rothe und Friedrich Scholz. Paderborn; München; Wien; Zürich: Ferdinand Schöningh, 1995, s. 1–182. ISBN 3-506-71654-9.

DRTINA, Jaroslav. Masarykova knihovna. *Knihovna: časopis Svazu českých knihovníků*. 1947, 2(4), 106–109.

DVORSKÝ, František. *Vlastivěda moravská. II., Místopis, Strážnický okres*. Brno: Musejní spolek 1914. 490 s.

Evangnet: nezávislý evangelický portál [online]. Praha: Občanské sdružení Evangnet, c2001– [cit. 2023-01-23]. Dostupné z: <https://www.evangelnet.cz>.

Exponát měsíce – leden 2022 [online]. Praha: Národní knihovna ČR, 6. ledna 2022 [cit. 2023-01-23]. Dostupné z: <https://www.nkp.cz/o-knihovne/odborne-a-kulturni-akce/vystavy/exponat-esicele-den2022?searchterm=expon%C3%A1t+m%C4%9Bs%C3%ADce+++leden>.

HOSÁK, Ladislav. *Místní jména na Moravě a ve Slezsku. Sv. 2, M–Ž*. Praha: Academia, 1980. 962 s.

PAVLÍK, Jarko. *Hrubá Vrbka*. Hrubá Vrbka: [Obec Hrubá Vrbka v nakl. Albert], 2011. 368 s. ISBN 978-80-7326-197-9.

Jihomoravský kraj: města a obce Jihomoravského kraje: tradice, historie, památky, turistika, současnost. Rožnov pod Radhoštěm: Proxima Bohemia, [2008?]. 467 s. ISBN 978-80-260-5904-2.

KPS–Databáze Knihopis [online databáze]. Praha: Národní knihovna ČR, 2015– [cit. 2023-01-23]. Dostupné z: <http://www.knihopis.cz>.

- KYAS, Vladimír. *Česká bible v dějinách národního písemnictví*. Praha: Vyšehrad; Řím: Křesťanská akademie, 1997. 319 s. ISBN 80-7021-105-9.
- MASARYK, Tomáš Garrigue. Der Dank des Präsidenten. *Prager Presse*, 14. března 1930, **10**(73), [1].
- MASARYK, Tomáš Garrigue. Poděkování presidenta republiky. *Lidové noviny*, 14. března 1930, **38**(133), 3.
- MASARYK, Tomáš Garrigue. *Základové konkrétné logiky*. Praha: Bursík & Kohout, 1885. 200 s.
- MIČKA, Antonín. *Z dějin horňáckého školství a jeho osobností*. Kozojídky/Louka: Albert, 2011. 519 s. ISBN 978-80-7326-194-8.
- ODSTRČIL, Oskar. Die Bibliothek T. G. Masaryks. *Volk und Kultur: Zeitschrift für die deutsche öffentliche Bildungspflege*. 1938, **10**(1–2), 1–5.
- ODSTRČIL, Oskar. Budoucnost knihovny presidenta Osvoboditele. *Masarykův lid*. 1936, **11**(25), 595–596.
- ODSTRČIL, Oskar. Die Masaryk-Bibliothek. *Prager Presse*. 15. září 1937, **17**(254), 7.
- ODSTRČIL, Oskar. Masarykova knihovna. In: *Vůdce generací. Díl druhý*. Praha: Čin, 1930–1931, s. 424–434.
- ODSTRČIL, Oskar. O soukromé knihovně presidenta Masaryka. *Marginalie: věstník Spolku českých bibliofilů*. 1935, **9**(3), 43–48.
- PAJER, Jiří. *Čtení o Horňácku*. Strážnice: Etnos, 2013. 255 s. ISBN 978-80-904622-8-1.
- Památník Světozora k 80. narozeninám našeho prvního prezidenta. Část II*. Praha; Bratislava: Nakladatelství Jan Otto, 1930. 20 s.
- Der Präsident der Republik erhielt... *Prager Presse*, 18. dubna 1935, **15**(107), 6.
- RetriS* [online]. Praha: Národní knihovna ČR: SOFO Group, 2015/2016– [cit. 2023-02-03]. Dostupné z: <https://retris.nkp.cz/>.
- Sčítací operáty* [online]. Brno: Moravský zemský archiv, 2014– [cit. 2023-01-21]. Dostupné z: <https://www.mza.cz/scitacioperaty/digisada/search>.
- SCHENK, Antonín. Z paměti Antonína Schenka. In: *Mám jen knihy a skripta, cenná práce životní*. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2002, s. 208–287. ISBN 80-86495-12-4.
- Svědectví archivů. In: *Mám jen knihy a skripta, cenná práce životní. Mám jen knihy a skripta, cenná práce životní*. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2002, s. 112–207. ISBN 80-86495-12-4.
- ŠTARHA, Ivan. *Historický lexikon obcí jižní, jihozápadní a jihovýchodní Moravy*. Brno: Moravský zemský archiv v Brně, 2010. 383 s. ISBN 978-80-86931-59-3.
- TOUL, Jan: *Jubilejní kniha Česko-bratrské evangelické rodiny k 150letému jubileu tolerančního patentu 1781–1931*. České Budějovice: Jan Toul, 1931. 308 s.
- TYDLITÁTOVÁ, Michaela. Staré tisky v knihovně Masarykova ústavu AV ČR a knihovna Rudolfa Hirsche. *Miscellanea oddělení rukopisů a starých tisků*, 2003–2004, **18**, 193–218.
- TYDLITÁTOVÁ, Michaela. Utřídit neutřiditelné: část historického fondu Ústavu T. G. Masaryka zpřístupněna. *Knihovna: knihovnická revue*, 2014, **25**(1), 99–116.
- VERNER, František. *Bibliografie českých překladů celé bible i jejích částí*. Praha: Ústřední církevní nakladatelství, 1987. 85 s.
- VOLNÝ, Řehoř. *Kirchliche Topographie von Mähren, meist nach Urkunden und Handschriften. I. Abtheilung, Olmützer Erzdiöcese. II. Band*. Brünn: Selbstverlag des Verfassers, 1857. 484 s.
- VOLNÝ, Řehoř. *Die Markgrafschaft Mähren. IV. Band, Hradischer Kreis*. Brünn: Seidel'schen Buchhandlung, 1838. 32, xxxix, 42–552 s.
- Výraz lásky a úcty presidentu republiky. *Pražské noviny*, 18. dubna 1935, **256**(92), [1].

ZUMR, Josef: *Dějiny ústavu T. G. Masaryka*. Praha: Ústav T. G. Masaryka, 2012. 51 s. ISBN 978-80-86142-47-0.

ZUMR, Josef: Historie ústavu T. G. Masaryka. In: *Mám jen knihy a skripta, cenná práce životní*. Praha: Masarykův ústav AV ČR, 2002, s. 15–41. ISBN 80-86495-12-4.

Využití archivní fondy a pomůcky

Archiv Farního sboru Českobratrské církve evangelické v Hrubé Vrbce a Velké nad Veličkou. Hrubá Vrbka č. p. 117.

Archiv Kanceláře prezidenta republiky, Fond KPR–protokol H (holdy), (1919) 1921–1941 (1946).

Archiv Kanceláře prezidenta republiky, Fond KPR I, 1919–1947.

Archiv Kanceláře prezidenta republiky, Fond KPR I, 1919–1947, podací protokol D 1930.

Archiv Kanceláře prezidenta republiky, Fond KPR I, 1919–1947, podací protokol HnH28 1934.

Archiv Národní knihovny ČR, Fond Národní a universitní knihovna Praha (1916)1918–[1960]

Masarykův ústav a Archiv AV ČR, Fond Ústav T. G. Masaryka 1.

Masarykův ústav a Archiv AV ČR, Fond Ústav T. G. Masaryka 2.

Masarykův ústav a Archiv AV ČR, Fond Ústav T. G. Masaryka 3.

Masarykův ústav a Archiv AV ČR, Fond Tomáš Garrigue Masaryk, R–republika 1918–1937.

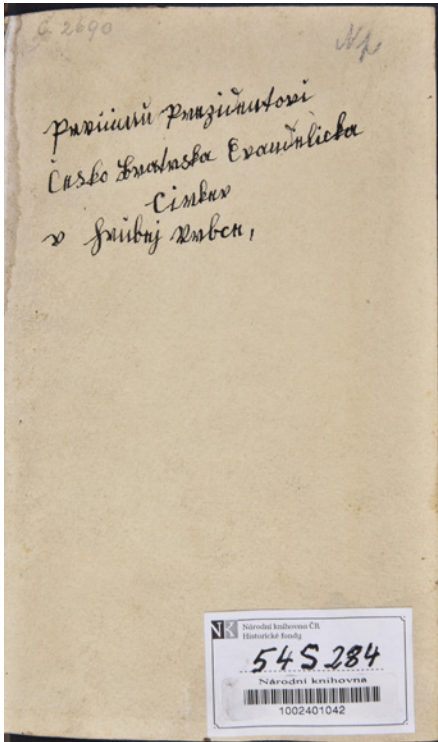
Masarykův ústav a Archiv AV ČR, Knihovna, Knihovna Masarykova ústavu AV ČR, Inventář knihovny [sv.] XXIV.

MACH, David. Po stopách Masarykovy bible. *Knihovna: knihovnická revue*. 2023, **34**(1), 28–47. ISSN 1801-3252.

Obrazová příloha

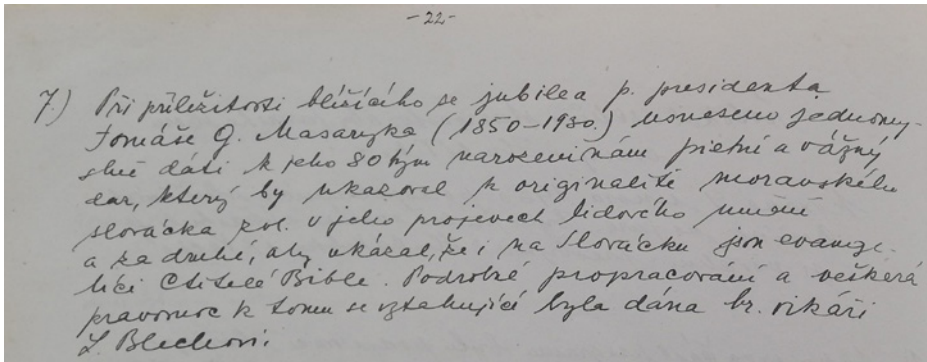
Obr. 1 Vyšívaný plátěný obal přední desky bible a šest ozdobných záložek (Národní knihovna ČR, sign. 54 S 286)

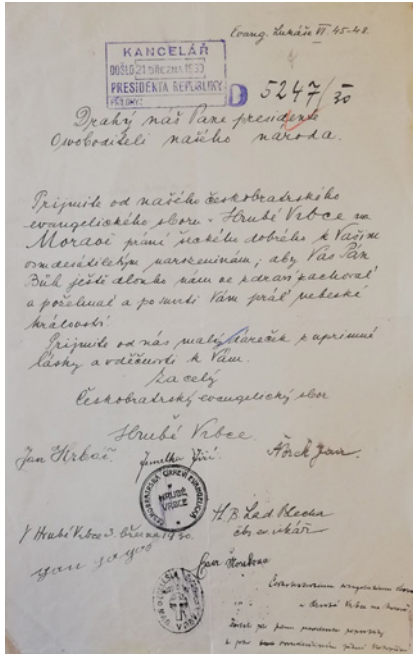
Obr. 2 Lícová strana přední předsádky bible s rukopisným věnováním, inventárním číslem, věcnou notací a čárovým kódem (Národní knihovna ČR, sign. 54 S 286)

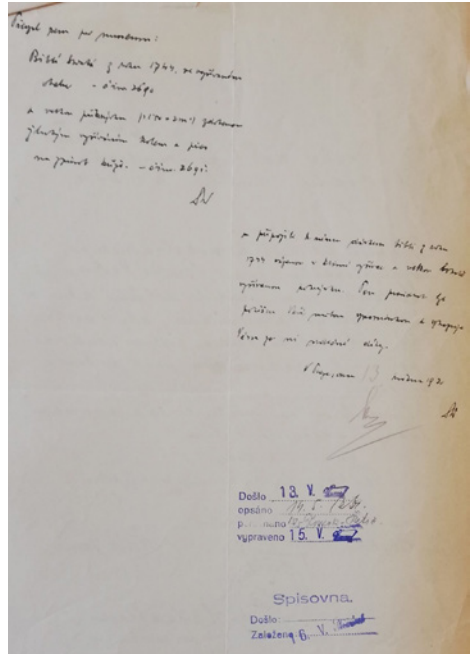
Obr. 3 Rubová strana titulního listu bible s razítky a přírůstkovými čísly Ústavu T. G. Masaryka a Státní knihovny Československé republiky (Národní knihovna ČR, sign. 54 S 286)

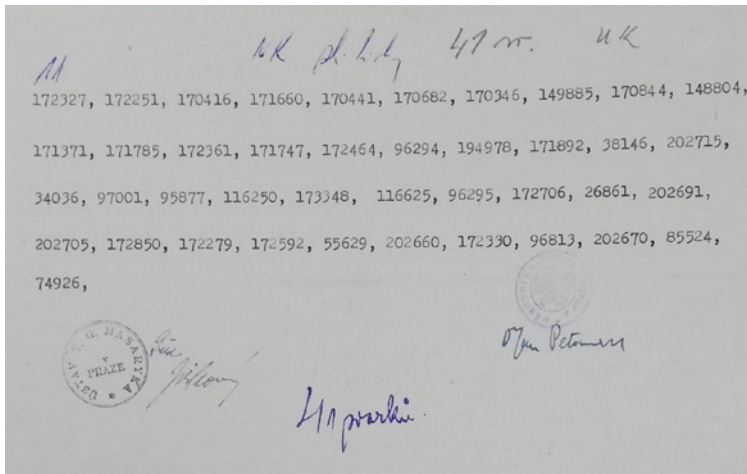
Obr. 4 Rukopisný zápis z počátku února 1930 v Knize protokolů ze schůzí staršovstva o rozhodnutí hrubovrbceých evangelíků věnovat T. G. Masarykovi narozeninový dar (Archiv Farního sboru Českobratrské církve evangelické v Hrubé Vrbce a Velké nad Veličkou, sign. B1)

Obr. 5 Licová strana gratulačního dopisu, který byl původně přiložen k darované biblí a děčce z Hrubé Vrbky (Archiv Kanceláře prezidenta republiky, KPR H, (1919) 1921–1941 (1946), kart. 12, inv. č. 1844, sign. H/n/3716/34, spis H/n 2051)

Obr. 6 Rubová strana gratulačního dopisu s poznámkami hradního úředníka (Archiv Kanceláře prezidenta republiky, KPR H, (1919) 1921–1941 (1946), kart. 12, inv. č. 1844, sign. H/n/3716/34, spis H/n 2051)

Obr. 7 Předávací protokol vyhotovený v roce 1954 po zrušení Ústavu T. G. Masaryka a dokládající předání několika starých tisků do tehdejší Národní a univerzitní knihovny v Praze. Přírůstkové číslo Masarykovy bible 116625 se nachází ve třetím řádku (Masarykův ústav a Archiv Akademie věd ČR, Fond Ústav T. G. Masaryka 2, karton č. 90, složka č. 6)